

การแข่งขันทางการค้าของญี่ปุ่นและผลกระทบต่อ
นโยบายการค้าเสรีของอังกฤษ
ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ช่วงต้นทศวรรษ ๑๙๓๐
Japanese Trade Competition
and its effects on British Free Trade Policy
in Southeast Asia during the early 1930s

ชุลีพร วิรุณหะ*

Chuleeporn Virunha

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาการสิ้นสุดของนโยบาย “การค้าเสรี” ที่อังกฤษนำมาใช้และผลักดันในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ โดยมีชุมชนการค้าในอาณานิคมสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์เป็นกำลังสำคัญ นโยบายการค้าเสรีดังกล่าวสิ้นสุดลงเมื่อรัฐบาลอาณานิคมอังกฤษหันมาใช้มาตรการกีดกันทางการค้าเพื่อตอบโต้ต่อการช่วงชิงตลาดการค้าของญี่ปุ่นในช่วงต้นทศวรรษ ๑๙๓๐ ซึ่งเป็นระยะที่เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกครั้งใหญ่ แต่ญี่ปุ่นกลับประสบความสำเร็จในการเพิ่มปริมาณการค้ากับดินแดนต่าง ๆ ใน

* รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รายงานด้านการค้าของรัฐบาลอาณานิคมอังกฤษและ
ดัตช์รวมถึงรายงานของคณะกรรมการการค้าชุดสำคัญที่รัฐบาลอังกฤษ
มอบหมายให้พิจารณาตรวจสอบปัญหาการค้าของสเตอร์ตส์ เซทเทิลเมนต์ใน
ค.ศ. ๑๙๓๓ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างการค้าและวิธีดำเนินการค้าของสเตอร์ตส์
เซทเทิลเมนต์ภายใต้หลักการการค้าเสรี พร้อมทั้งชี้ให้เห็นแนวโน้มที่ญี่ปุ่นจะ
เข้าควบคุมระบบการนำเข้าและจัดจำหน่ายสินค้าที่เป็นอยู่ จึงเป็นสาเหตุที่
ทำให้อังกฤษต้องหามาตรการตอบโต้ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าแม้อังกฤษจะ
เป็นผู้เผยแพร่และยึดมั่นในนโยบายการค้าเสรีมาโดยตลอด แต่เมื่อนโยบาย
ดังกล่าวกระทบต่อผลประโยชน์ของอังกฤษในทางลบ อังกฤษก็มีได้สิ่งเลที่จะ
ละทิ้งนโยบายการค้าเสรีเพื่อปกป้องอุตสาหกรรมผลิตสินค้าสำเร็จรูปและ
ผลประโยชน์ทางการค้าของตน

คำสำคัญ : การค้าเสรี การแข่งขันทางการค้าระหว่างอังกฤษกับญี่ปุ่น ภาวะ
เศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ สเตอร์ตส์ เซทเทิลเมนต์

Abstract

This article deals with the end of “free trade policy” that had been introduced and pushed forwarded into Southeast Asia by the British since the early 19th century with the mercantile community of the Straits Settlements as a driving force. Adherence to free trade policy ended when the colonial government of British Malaya employed trade protection measures to counter Japanese competition which succeeded in increasing Japan’s share of Southeast Asian import trade during the early part of the 1930s. This was a period of global economic depression, yet Japan was able to significantly expand her

trade with Southeast Asia. Official trade reports from British and Dutch sources, including the important Trade Commission appointed by the British colonial government to look into the Straits Settlements trade during 1933–34, gave details about the structure and organization of the Straits Settlements' trade under the free trade principle. The report also pinpointed a trend towards Japanese take-over of the Straits Settlements importing and distributing networks, thus providing a rationale behind the British move to protect Southeast Asian markets. The result of this study shows that although the British were the main propagator of free trade policy, they were not averse to ending it when such a policy affected their interests negatively. The policy of free trade, at this particular point in time, was sacrificed in order that manufacturing and trading interests of Great Britain were preserved.

Keywords : Free Trade, Trade Competition between Japan and the British, The Great Depression, Straits Settlements

ปัจจุบัน ‘การค้าเสรี’ (free trade) เป็นวิถีปฏิบัติที่พึงประสงค์ของประชาคมเศรษฐกิจโลก องค์การการค้าโลก (World Trade Organization) ซึ่งเป็นองค์การที่ดูแลการค้าระหว่างประเทศถือเป็นภารกิจหลักในการที่จะทำให้การค้าของโลกดำเนินไปอย่างราบรื่น อย่างคาดเดาได้และ ‘อย่างเสรี’ เท่าที่จะทำได้ ในกรณีของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ (ค.ศ. ๒๐๑๕) จะเป็นปีที่ประเทศสมาชิกของสมาคมอาเซียนรวมตัวกันเป็นครั้งแรกภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (Asean Economic Community) ซึ่งเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งคือการสร้างตลาดการค้าเดียวและฐานการผลิตรวมให้เกิดขึ้นในภูมิภาค โดยมีการลดหรือกำจัดการปิดกั้นการค้าเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญ

หากมองย้อนกลับไปในอดีต นโยบายการค้าเสรีไม่ใช่เรื่องใหม่ ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งเริ่มมีการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าสำเร็จรูปออกสู่ตลาดจำนวนมากเกิดขึ้นในยุโรป การผลักดันให้ประเทศและดินแดนต่าง ๆ ในโลกทำการค้าอย่างเสรีก็เกิดขึ้นควบคู่กันไป ยกตัวอย่างเช่น เหตุผลสำคัญที่อังกฤษกดดันให้สยามเปิดประเทศและเปิดการค้าเสรีกับต่างชาติในสมัยรัชกาลที่ ๔ ก็คือความต้องการที่จะให้การค้าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ดำเนินไปอย่างเสรี ปราศจากมาตรการกีดกันต่อการขยายตัวทางการค้าของอังกฤษนั่นเอง ในบรรดาชาติตะวันตกที่ครอบครองดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นอาณานิคมในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ - ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ได้แก่ สเปน เนเธอร์แลนด์ อังกฤษ ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา อังกฤษเป็นชาติตะวันตกชาติแรกที่ผลักดันนโยบายการค้าเสรีในภูมิภาคนี้อย่างชัดเจนและต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการยกเลิกนโยบายปิดกั้นทางการค้าของประเทศคู่แข่งอย่างเช่นเนเธอร์แลนด์อีกด้วย

ชุมชนการค้าที่ถือเป็นหัวหอกและกำลังสำคัญในการเปิดตลาดการค้าเสรีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของอังกฤษคือชุมชนการค้าของสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์ (Straits Settlements) กลุ่มเมืองท่าสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์ประกอบด้วยเกาะปีนังและจังหวัดเวลลิสเลย์ (Penang and Province Wellesley) ซึ่งก่อตั้งตั้งแต่ ค.ศ. ๑๗๘๖ เมืองท่าบนเกาะสิงคโปร์ก่อตั้งใน ค.ศ. ๑๘๑๙ และเมืองท่ามะละกาที่ดัตช์โอนให้เป็นของอังกฤษใน ค.ศ. ๑๘๒๔ เมืองท่าทั้งสามแห่งถูกรวมกันเป็นสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์ใน ค.ศ. ๑๘๒๖ มีสถานะเป็นอาณานิคมของอังกฤษ การค้าของสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์ขยายตัวอย่างรวดเร็วภายใต้นโยบายการค้าเสรีของอังกฤษ ทำให้สถานะเมืองท่าปลอดภาษีและเมืองการค้าเสรีปราศจากมาตรการกีดกันทางการค้าเป็นสิ่งที่ชุมชนการค้าของ สเตรตส์ เซทเทิลเมนต์หวงแหนมาโดยตลอด แต่ในที่สุดก็ไม่สามารถรักษาให้ดำรงอยู่ได้เมื่อเผชิญกับการแย่งชิงตลาดการค้าและการแทรกแซงระบบการค้าของญี่ปุ่นในตอนต้นทศวรรษ ๑๙๓๐ ซึ่งเป็นช่วงที่ทั้งโลกประสบกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ (The Great Depression) การศึกษาในบทความนี้มีจุดประสงค์ที่จะชี้ให้เห็นว่าแม้อังกฤษจะเป็นผู้เผยแพร่และยึดมั่นในนโยบายการค้าเสรีมาโดยตลอด แต่เมื่อนโยบายดังกล่าวกระทบต่อผลประโยชน์ของอังกฤษในทางลบ อังกฤษก็ได้ลงมือที่จะละทิ้งนโยบายการค้าเสรีเพื่อปกป้องอุตสาหกรรมการผลิตสินค้าสำเร็จรูปและผลประโยชน์ทางการค้าของตน

เมืองท่าสเตอร์ตส์ เซทเทิลเมนต์กับการค้าเสรีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การจัดตั้งเมืองท่า สเตอร์ตส์ เซทเทิลเมนต์ อันได้แก่ สิงคโปร์ ปีนัง และมะละกา เป็นความพยายามของอังกฤษที่จะแข่งขันแย่งชิงความเป็นใหญ่ทางการค้ากับดัตช์ซึ่งมีบทบาทและอิทธิพลทางการค้าในบริเวณช่องแคบมะละกามาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ในแง่นี้ ความสำเร็จของเมืองท่าสเตอร์ตส์ เซทเทิลเมนต์ โดยเฉพาะสิงคโปร์ในการดึงดูดการค้าของบริเวณใกล้เคียงซึ่งเห็นได้ชัดหลังจากการก่อตั้งใน ค.ศ. ๑๘๑๙ ไม่นานสร้างความกดดันให้กับรัฐบาลดัตช์ในเนเธอร์แลนด์ อีส อินดีส์ แต่หลังจากที่รัฐบาลดัตช์และรัฐบาลอังกฤษตกลงทำสนธิสัญญาแองโกล-ดัตช์ (Anglo-Dutch Treaty) ใน ค.ศ. ๑๘๒๔ ซึ่งมีผลต่อการแบ่งเขตอิทธิพลของประเทศทั้งสองในบริเวณคาบสมุทรมาลายูและกลุ่มเกาะอินโดนีเซียแล้ว รัฐบาลดัตช์จะควบคุมสถานการณ์ไว้ได้ในช่วง ค.ศ. ๑๘๓๐-๑๘๗๐ โดยการใช้นโยบายผูกขาดการผลิตและการค้าบนเกาะชวาภายใต้ระบบบังคับการเพาะปลูก (cultivation system)* ในส่วนของการค้า รัฐบาลดัตช์ได้จัดตั้งบริษัทเนเธอร์แลนด์ เทรดิง คอมพานี (Nederlandse Handel Maatschappij) หรือ เอนเอชเอ็ม (NHM) ขึ้นเป็นตัวแทนของรัฐบาลในการนำเข้า-ส่งออกสินค้า โดยบริษัทนี้จะได้รับการช่วยเหลือและรับสิทธิพิเศษในการซื้อขายเนื้อพ่อค้าเอกชนอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลดัตช์จึงยังคงได้รับผลประโยชน์จากการผลิตและส่งออกสินค้าพื้นเมืองอย่างเต็มที่ ยกตัวอย่างเช่นสองในสามของผลผลิตจากชวาในช่วงทศวรรษ ๑๘๔๐ ถูกส่งออกโดยบริษัทเอนเอชเอ็ม (NHM) เป็นต้น (Van Neil 1981 : 49) นอกจากการควบคุมการค้าดังกล่าวแล้ว รัฐบาลดัตช์ยังใช้กำแพงภาษี (tariff) ในการกีดกันการค้าที่มาจากสิงคโปร์ ระหว่าง ค.ศ. ๑๘๒๔-๑๘๓๗ สินค้าสำเร็จรูปจากยุโรปที่นำเข้ามายังชวาผ่านสิงคโปร์ต้องเสียภาษีขาเข้าสูงกว่าสินค้าที่นำมาจากเมืองท่าปัตตาเวียของดัตช์โดยตรงถึง ๑๐% (Wong Lin Ken 1978 : 54)

* ระบบบังคับการเพาะปลูกเป็นนโยบายและการดำเนินงานซึ่งรัฐบาลอาณานิคมดัตช์นำมาใช้ในชวา ระหว่าง ค.ศ. ๑๘๓๐ ถึงประมาณทศวรรษ ๑๘๗๐ เพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสร้างผลประโยชน์ให้แก่ดัตช์ ภายใต้ระบบจะมีการพัฒนากลไกการผลิตพืชเศรษฐกิจเพื่อส่งออก ซึ่งดัตช์เน้นวิธีการควบคุมที่ดินและแรงงานของชาวจาโดยตรงให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยการบังคับให้ชาวจาเพาะปลูกพืชที่รัฐบาลเลือกสรรแล้วว่าเป็นพืชเศรษฐกิจที่เร่ส่งออกได้ รวมทั้งผูกขาดการค้าไว้เพียงผู้เดียว

อย่างไรก็ตาม มาตรการกีดกันทางการค้าไม่สามารถหยุดยั้งบทบาททางการค้าของสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์ ในทางตรงกันข้าม มาตรการปิดกั้นเหล่านี้กลับทำให้พ่อค้าเอกชนชาติอื่น ๆ และแม้แต่พ่อค้าดัตช์ที่ไม่ได้ทำงานให้บริษัทเอนเอชเอ็ม (NHM) พึ่งพอใจที่จะค้าขายกับเมืองท่าสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์มากกว่า โดยเฉพาะกลุ่มพ่อค้าชาวจีนบนเกาะสุมาตรา นอกจากเนเธอร์แลนด์ อีส อินเดีย เมืองท่าสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์ยังขยายการค้ากับดินแดนอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ สยาม พม่า เวียดนาม และที่สำคัญคือรัฐมลายูบนคาบสมุทรมะลายูซึ่งเริ่มส่งออกดีบุกอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ประมาณทศวรรษ ๑๘๔๐ ดังนั้น การค้าของสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์จึงเพิ่มขึ้นทั้งมูลค่าและสัดส่วนโดยมูลค่าการค้าจะเพิ่มขึ้นประมาณ ๔ เท่าตัวในช่วง ๔๐ ปี (Wong Lin Ken 1978 : 57) รัฐบาลดัตช์พยายามแข่งขันด้วยการประกาศให้เมืองท่าหลายแห่งในเนเธอร์แลนด์ อีส อินเดียเป็นเมืองท่าปลอดภาษี เช่น เรียว (Rhio : 1829) ปอนตอริก (Pontianak : 1834) มาร์คัสซาร์ (Markassar : 1847) อัมบอยนาและบันดา (Amboyna and Banda : 1852) แต่ไม่สามารถลดบทบาททางการค้าของสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์ได้ ทั้งนี้เพราะเมืองท่าปลอดภาษีของดัตช์เหล่านี้ยังมีการกีดกันทางการค้า โดยเฉพาะสิทธิพิเศษที่ให้กับบริษัทเอนเอชเอ็ม (NHM) ในที่สุด การที่เมืองท่าปัตตาเวียมีคู่แข่งเป็นเมืองท่าการค้าเสรีที่ประสบความสำเร็จเช่นนั้นทำให้รัฐบาลดัตช์ต้องเริ่มประเมินนโยบายควบคุมผูกขาดการค้าของตนเสียใหม่ ประกอบกับทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจในเนเธอร์แลนด์ อีส อินเดียเริ่มเปลี่ยนแปลงไปในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เมื่อผลผลิตส่งออกชนิดใหม่ เช่น ดีบุก ยางพารา ยาสูบเข้ามาแทนที่น้ำตาลและเครื่องเทศ การผลิตสินค้าส่งออกเหล่านี้ต้องการการลงทุนของเอกชนจำนวนมากเพื่อเปิดแหล่งผลิต โดยเฉพาะในเกาะสุมาตราซึ่งเริ่มจะกลายเป็นแหล่งผลิตเพื่อส่งออกที่สำคัญกว่าเกาะชวา ดังนั้น หลัง ค.ศ. ๑๘๗๐ รัฐบาลดัตช์จึงหันมาใช้นโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ยกเลิกการผลิตน้ำตาลในระบบบังคับการเพาะปลูกและเปิดให้เอกชนต่างชาติทำการค้ากับเนเธอร์แลนด์ อีส อินเดีย ได้โดยทัดเทียมกันด้วย (Ricklefs 1981 : 118-119, 143-146)

ระหว่าง ค.ศ. ๑๘๗๐-๑๙๓๐ การค้าในบริเวณคาบสมุทรมลายูและกลุ่มเกาะอินโดนีเซียจึงดำเนินไปอย่างเสรี และนำผลประโยชน์มาสู่รัฐบาลอาณานิคมทั้งสองเป็นอย่างมาก สำหรับทิศทางการค้านั้น ใน เนเธอร์แลนด์ อีส อินเดียซึ่งมีแหล่งผลิตสินค้าของตนเอง สินค้าออกซึ่งได้แก่ผลผลิตทางการเกษตรและแร่ธาตุจะถูกส่งออก

โดยตรงไปยังเนเธอร์แลนด์ สหรัฐอเมริกา และประเทศในทวีปยุโรป รวมทั้งสิ้นประมาณครึ่งหนึ่งของมูลค่าการส่งออกทั้งหมด การค้าอีกครั้งหนึ่งจะส่งผ่านเมืองท่าสเตรตส์เซทเทิลเมนต์ประมาณ ๒๐% ที่เหลือส่งออกสู่ประเทศอื่น ๆ ในเอเชียและบริเวณใกล้เคียง ส่วนสินค้าขาเข้าซึ่งได้แก่ อาหาร สินค้าอุปโภค-บริโภคสำเร็จรูปและสินค้าอุตสาหกรรมนั้นนำเข้าจากเนเธอร์แลนด์และอังกฤษเป็นส่วนใหญ่ ทั้งที่นำเข้ามาโดยตรงและที่ผ่านสิงคโปร์ (Bluett 1933 : 77-78) สำหรับรัฐมลายูบนคาบสมุทรมะละแคว้น ซึ่งมีผลผลิตส่งออกสำคัญได้แก่ ดีบุก และยางพารานั้น การค้าจะมีแบบแผนคล้ายคลึงกับเนเธอร์แลนด์ อีส อินดีส คือ จะส่งสินค้าวัตถุดิบออกสู่ตลาดตะวันตกและซื้อสินค้านำเข้าจากอังกฤษและประเทศเครือจักรภพ เช่น อินเดีย ฮอลแลนด์ อาหารโดยเฉพาะข้าวจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ข้อแตกต่างคือรัฐมลายูเหล่านั้นไม่มีเมืองท่าเป็นของตนเอง ท่าเรือน้ำลึกบนคาบสมุทรมลายูแห่งแรก ได้แก่พอร์ต สเวทเทนแฮม (Port Swettenham) เปิดใช้ใน ค.ศ. ๑๙๑๑ แต่ท่าเลที่ตั้งก็ยังอยู่ลึกเข้าไปในช่องแคบมะละกา ไม่เหมาะสมเท่าท่าเรือของปีนังหรือสิงคโปร์ ด้วยเหตุนี้ ประมาณกว่า ๙๐% ของสินค้าเข้าและสินค้าออกของรัฐมลายูบนคาบสมุทรมะละแคว้นจะถูกส่งผ่านเมืองท่าสเตรตส์เซทเทิลเมนต์ (SSTC vol. 1 1934 : 50)

ในเมืองท่าสเตรตส์เซทเทิลเมนต์ทั้งสามแห่ง ระบบการค้าจะต่างจากเนเธอร์แลนด์ อีส อินดีส และรัฐมลายูบนคาบสมุทรมะละแคว้นที่กล่าวมาเนื่องจากเมืองท่าเหล่านี้เป็นศูนย์กลางซื้อขายสินค้า (entrepot center) ซึ่งทำหน้าที่นำเข้าเพื่อส่งออกต่อ (import for re-export) โดยที่ไม่มีแหล่งผลิตเป็นของตนเอง ผลประโยชน์ของ สเตรตส์เซทเทิลเมนต์จึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการหาตลาดการค้าให้ได้มากที่สุดและรักษาสถานการณ์ไว้ ในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ รัฐต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่งและรับสินค้าส่วนหนึ่งจากสเตรตส์เซทเทิลเมนต์ ดินแดนเหล่านั้นจึงทำหน้าที่เสมือนเป็นแหล่งผลิตและตลาดรับซื้อตอนในของเมืองท่าทั้งสามไปโดยปริยาย สิ่งที่รัฐบาลอังกฤษและชุมชนการค้าที่สเตรตส์เซทเทิลเมนต์หวังเกรงจึงได้แก่การที่แหล่งผลิตเหล่านี้จะเปลี่ยนไปติดต่อค้าขายโดยตรงกับตลาดภายนอก เนื่องจากการค้าตรงระหว่างผู้ขายกับผู้ซื้อย่อมเกิดขึ้นหากสภาวะอำนวย ในแง่ของผู้ผลิต การได้ซื้อขายตรงย่อมดีกว่าค้าขายผ่านคนกลาง แต่เท่าที่เป็นอยู่จนถึงกลางทศวรรษ ๑๙๒๐ การเปลี่ยนแปลงไปสู่การค้าโดยตรงเกิดขึ้นในระดับที่ไม่มากนัก ทั้งนี้เชื่อกันว่าเป็นเพราะแรงดึงดูดของ สเตรตส์เซทเทิลเมนต์ที่มาจากประสิทธิภาพของตลาดและระบบการค้า พร้อมทั้งสถานะความเป็นเมืองท่าปลอด

ภาษี นับเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ชุมชนการค้าในสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์พยายามที่จะรักษาสถานภาพของการค้าเสรีที่เป็นอยู่เอาไว้ (Report of the Custom Duties Committee 1932 : c154)

อย่างไรก็ตาม ในบรรดาแหล่งผลิตทั้งหลายของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รัฐมลายูบนคาบสมุท (ต่อไปจะเรียกว่ามลายา) มีความใกล้ชิดและสำคัญต่อความอยู่รอดของสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจหรือด้านการเมืองซึ่งรวมอยู่ได้ การปกครองของอังกฤษด้วยกันเป็นอาณานิคมที่เรียกว่าบริติช มลายา (British Malaya) ตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ผลผลิตของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ส่งออกผ่านเมืองท่าสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์มากที่สุดก็คือดีบุกและยางพาราที่มาจากมลายา หากแนวโน้มเป็นเช่นนี้ต่อไป สเตรตส์ เซทเทิลเมนต์จะเริ่มเปลี่ยนสถานะจากเมืองท่าศูนย์กลางซื้อขายสินค้า (entrepot port) มาเป็นเมืองท่าของมลายา (Malayan port) ตารางที่ ๑ แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงทิศทางการค้า (direction of trade) ของเมืองท่าทั้งสาม จะเห็นได้ว่าก่อน ค.ศ. ๑๘๕๐ สเตรตส์ เซทเทิลเมนต์มีปริมาณการค้ากับตลาดในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกในระดับที่ใกล้เคียงกัน โดยสัดส่วนการค้าภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สูงที่สุด แสดงถึงลักษณะของการเป็นศูนย์กลางซื้อขายสินค้าของภูมิภาคและการค้าในตลาดเปิดอื่น ๆ แต่ตั้งแต่ประมาณ ค.ศ. ๑๘๗๐ เป็นต้นไป สัดส่วนการค้าของตลาดตะวันตกและตลาดเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะสูงขึ้นควบคู่กันขณะที่การค้ากับตลาดเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอินเดียลดลงต่อเนื่อง ทิศทางการค้าเช่นนี้แสดงถึงการเป็นการค้าระยะไกลระหว่างตะวันออก-ตะวันตก (East-West trade) กล่าวคือสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์ทำหน้าที่รับสินค้าส่วนใหญ่จากดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปส่งออกสู่ตลาดตะวันตกและนำเข้าในทางกลับกัน รัฐบาลอังกฤษเองก็ดูจะตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เห็นได้จากการวางนโยบายเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ซึ่งเริ่มมีการใช้แนวความคิดว่ามลายาและสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์ควรถือเป็นพื้นที่เศรษฐกิจเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ชุมชนการค้าของสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์มิได้เห็นด้วยกับแนวคิดเช่นนี้ และยังคงยึดมั่นต่อหลักการการค้าเสรีเพื่อเปิดตลาดให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น (Report of the Custom Duties Committee 1932 : c156)

การเปลี่ยนแปลงทิศทางการค้าส่งผลต่อโครงสร้างการค้า (structure of trade) ของสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์อย่างมีนัยสำคัญ โครงสร้างการค้าดั้งเดิมแบบศูนย์กลางซื้อขายของ

๑๔๒ ชุติพร วิรุณหะ

ตารางที่ ๑ การค้าระหว่างสเตอร์ดส์ เซทเทิลเมนต์กับตลาดการค้าต่าง ๆ แยกตามภูมิภาคของโลก ๑๘๓๐-๑๙๓๗ (เฉพาะบางปี ตัวเลขเป็น % ของการค้าทั้งหมดของสเตอร์ดส์ เซทเทิลเมนต์)

ปี	ตะวันตก	เอเชียตะวันออก	เอเชียตะวันออกเฉียงใต้	อินเดีย	อื่น ๆ
๑๘๓๐	๓๑	๒๓	๒๘	๑๘	๑
๑๘๔๐	๒๑	๑๓	๔๔	๒๑	๑
๑๘๕๐	๒๖	๑๕	๓๙	๑๙	๒
๑๘๖๐	๒๘	๑๓	๕๑	๗	๑
๑๘๗๐	๓๐	๑๓	๔๘	๘	๒
๑๘๘๐	๓๐	๑๒	๔๗	๑๐	๐
๑๘๙๐	๓๐	๑๓	๔๙	๗	๑
๑๙๐๐	๒๗	๑๒	๕๑	๘	๑
๑๙๑๐	๓๐	๑๐	๕๐	๘	๓
๑๙๒๐	๓๒	๑๑	๔๕	๘	๑
๑๙๓๐	๓๐	๑๒	๔๔	๕	๕
๑๙๓๗	๔๐	๑๒	๓๗	๓	๕

ที่มา : ตัวเลขของปี ๑๘๓๐-๑๘๖๐ มาจาก Wong Lin Ken 1960 : 53.

ตัวเลขของปี ๑๘๗๐-๑๙๓๗ มาจาก Wong Lin Ken 1978 :

Table 9 p. 66, Table 14 p. 73.

เมื่อทำอย่างเช่นสเตอร์ดส์ เซทเทิลเมนต์มีองค์ประกอบหลัก ๓ ส่วนที่ผูกพันกันเป็นวงจรการค้า ได้แก่ ส่วนที่ทำการค้านำเข้า ส่งออก หรือนำเข้าเพื่อส่งออก (import-export-re-export) ส่วนที่ทำการค้าแบบขายส่งและขายปลีกจากเมืองท่าเข้าสู่ตอนในของดินแดนต่าง ๆ (internal wholesale and retail distribution) และส่วนที่ทำการค้าในระดับท้องถิ่น (local trade) ซึ่งติดต่อกับผู้ผลิต-ผู้บริโภคชาวพื้นเมืองโดยตรง (Chiang Hai Ding 1978 : 47) สินค้าสำเร็จรูปเช่นผ้าและเครื่องใช้อื่น ๆ ที่สเตอร์ดส์ เซทเทิลเมนต์นำเข้าจะถูกนำไปขายส่งขายปลีกในดินแดนต่าง ๆ ลงไปถึงระดับหมู่บ้าน สินค้าเหล่านี้มักจะถูกนำไปแลกเปลี่ยนกับผลผลิตของชาวบ้าน เช่นข้าวหรือยางพารา และถูกส่งกลับผ่านพ่อค้าขายส่งขายปลีกไปยังผู้นำเข้า-ส่งออกเพื่อแปรรูปให้เป็นสินค้าส่งออกอีกครั้งหนึ่ง Chiang Hai Ding ผู้

ทำการศึกษาโครงสร้างทางการค้าของสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์ระหว่าง ค.ศ. ๑๘๗๐-๑๙๑๕ เสนอว่าการค้าของเมืองท่าเหล่านี้เกิดจากความร่วมมือแบ่งแยกหน้าที่กันระหว่างพ่อค้าชาวตะวันตกกับพ่อค้าชาวจีน ชาวตะวันตกจะควบคุมการค้าส่วนที่เป็นการนำเข้า-ส่งออกกับตลาดภายนอก เช่นตลาดตะวันตก อินเดีย และจีน ขณะที่พ่อค้าชาวจีนจะผูกขาดการค้าขายส่ง-ขายปลีกและการกระจายสินค้าเข้าสู่แหล่งผลิตตอนในของดินแดนต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Chiang Hai Ding 1970 : 249-250)

ชุมชนการค้าตะวันตกจะดำเนินงานในรูปของบริษัทการค้าซึ่งอาจเป็นบริษัทที่ตั้งขึ้นโดยหุ้นส่วน (partnership company) หรือบริษัทมหาชน (joint-stock company) ในปี ค.ศ. ๑๘๗๐ มีบริษัทตะวันตกทำการค้านำเข้า-ส่งออกอยู่ประมาณ ๒๐ บริษัท จำนวนนี้เพิ่มขึ้นเป็น ๖๐ ในปี ค.ศ. ๑๙๐๘ (Chiang Hai Ding 1978 : 47) อย่างไรก็ตาม บริษัทการค้าตะวันตกเหล่านี้ไม่สามารถดำเนินการค้าทั้งระบบได้ด้วยตนเอง จำเป็นที่จะต้องพึ่งพาชาวจีนเนื่องจากชาวตะวันตกมีข้อจำกัดทางด้านภาษา ทางด้านสังคม และทางด้านเครือข่ายการค้าที่ทำให้ไม่สามารถติดต่อกับชาวพื้นเมืองได้สะดวกและโดยตรง บริษัทของชาวตะวันตกจึงมักจะต้องจ้างเสมียนและลูกจ้างชาวจีน ความสัมพันธ์นี้เรารู้จักกันในนาม ‘ระบบคอมปราดอร์’ (comprador system) ความสำคัญของชาวจีนในระบบการค้าของบริษัทตะวันตกได้รับการยืนยันจากนักเดินทางชาวอังกฤษอีกคนหนึ่งที่ได้เดินทางมายังปีนังใน ค.ศ. ๑๘๗๔ เขากล่าวว่า “การทำธุรกิจของบริษัทยุโรป.....ไม่สามารถดำเนินได้แม้แต่อาทิตย์เดียวถ้าไม่มีลูกจ้างคอมปราดอร์ และเสมียนชาวจีน” (Thompson 1875 : 12)

นอกจากชาวจีนจะเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินธุรกิจการค้าของชาวตะวันตกในเมืองท่าสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์แล้ว ชาวจีนยังดำเนินการค้าด้วยตนเอง Wong Lin Ken มองบทบาทของพ่อค้าชาวจีนในโครงสร้างการค้าของเมืองท่าเหล่านี้ว่าเป็น ‘พ่อค้าคนกลางในเศรษฐกิจการค้าแบบพ่อค้าคนกลางอีกทอดหนึ่ง’ นั่นคือเป็นผู้ที่เชื่อมต่อระหว่างผู้นำเข้า-ส่งออกชาวยุโรปกับผู้ผลิตชาวพื้นเมือง ชาวจีนจะเป็นผู้นำสินค้าสำเร็จรูปที่นำเข้าโดยชาวตะวันตกไปกระจายเข้าสู่เครือข่ายการค้าของตนเองทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Wong Lin Ken 1978 : 58-60) เครือข่ายการค้าของพ่อค้าชาวจีนลงไปถึงระดับท้องถิ่น พ่อค้าจีนเดินทางทั้งทางบกและทางน้ำติดต่อซื้อขายสินค้ากับชาวพื้นเมืองหรือนำสินค้านำเข้าไปแลกเปลี่ยนกับผลผลิต ทอมป์สันนักเดินทางชาวตะวันตกเขียนบรรยายถึง

การดำเนินงานของชาวจีนไว้ว่า “ในฐานะนักเดินทางเพื่อค้าขาย ชาวจีนจะบุกเข้าไปถึงทั่วทุกหมู่เกาะ ที่ซึ่งชาวตะวันตกไม่เคยแม้แต่จะเห็น” และกล่าวว่า “สินค้าที่ออกจากเมืองท่า สเตรตส์ เซทเทิลเมนต์ไปนั้นไม่มีเลยที่จะไม่เคยผ่านมือของกลุ่มพ่อค้าชาวจีนมาแล้ว” (Thompson 1875 : 11, 13)

ดังนั้น หัวใจของการค้าแบบศูนย์กลางซื้อขายอยู่ที่การนำเข้าสินค้าเพื่อส่งออก และการดูแลห่วงโซ่ของการนำเข้า-ส่งออกดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ในความเป็นจริง ไม่ใช่เฉพาะแต่สเตรตส์ เซทเทิลเมนต์แต่เมืองท่าอื่น ๆ ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างต้องการที่จะมีการค้าประเภทนี้ เนื่องจากการค้าที่ให้ผลประโยชน์ต่อชุมชนการค้าได้มากที่สุด แต่มีข้อว่าเมืองท่าทุกที่จะทำหน้าที่เช่นนี้ได้ ความสำเร็จของเมืองท่าสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์ในการทำหน้าที่ศูนย์กลางแลกเปลี่ยนสินค้าขึ้นอยู่กับปัจจัยส่งเสริมที่สำคัญหลายประการ ประการแรกคือทำเลที่ตั้งที่อยู่บนจุดตัดของเส้นทางการค้า ประการที่สองคือต้องมีท่าเรือน้ำลึกที่เรือเดินสมุทรเข้าถึง กำบังลมได้ดี และมีการจัดการสาธารณสุขปลอดภัยต่าง ๆ ที่สะดวกต่อการขนส่งและขนถ่ายสินค้า ประการที่สามคือความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนการค้าตะวันตกกับชาวจีนที่ได้กล่าวมา และปัจจัยส่งเสริมที่สำคัญประการสุดท้ายคือนโยบายการค้าเสรีของอังกฤษ นโยบายนั้นนอกจากจะทำให้เมืองท่าทั้งสามเป็นเมืองท่าปลอดภาษีแล้ว ยังทำให้ลดขั้นตอนและระเบียบราชการที่ยุ่งยากอันจะทำให้การค้าชะงักงัน และปราศจากการให้สิทธิพิเศษแก่พ่อค้ากลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง นอกจากนี้ รัฐบาลอังกฤษยังส่งเสริมการลงทุนของเอกชนในกิจการการค้า การธนาคาร และการคมนาคมขนส่ง (โปรดดู Chiang Hai Ding 1978 : 30-46) ดังนั้น เมืองท่าสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์จึงได้เปรียบเมืองท่าอื่น ๆ เพราะเป็นตลาดการค้าที่มีประสิทธิภาพคล่องตัว และไม่มีข้อจำกัดใด ๆ ผู้ค้าสามารถขายสินค้าได้ในราคาที่ต่ำที่สุดและหาซื้อสิ่งของที่เป็นที่ต้องการของตลาดอื่น ๆ ได้ ผู้ที่เข้ามาค้าขายกับเมืองท่าทั้งสามต่างกล่าวขานกันว่าในเมืองท่าสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์นั้น “สามารถหาตลาดให้กับสินค้าอะไรก็ได้ทุกสิ่งทุกอย่าง” (Beale 1929 : 6)

บทบาทหน้าที่และโครงสร้างการค้าที่กล่าวมาข้างต้นเริ่มเปลี่ยนเมื่อทิศทางการค้าเปลี่ยนซึ่งจะเห็นได้ชัดตั้งแต่ทศวรรษ ๑๙๒๐ เป็นต้นมา ความต้องการของโลกโดยเฉพาะตลาดตะวันตกมุ่งไปยังผลผลิตเพียง ๓-๔ อย่างจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แทนที่จะซื้อสินค้าที่หลากหลายอย่างแต่ก่อน ผลผลิตดังกล่าว ได้แก่ ดีบุก ยางพารา

ยาสูบ และน้ำมัน เป็นผลผลิตที่มีรูปแบบของการผลิตแตกต่างไปจากวัตถุดิบอื่น ๆ ที่มีอยู่ในภูมิภาคตรงที่เป็นผลผลิตที่ชาวตะวันตกสามารถเข้ามาดำเนินการผลิตหรือควบคุมการผลิตและการแปรรูปได้เองเป็นส่วนใหญ่ (ศึกษาเพิ่มเติมได้จาก Allen and Donnithone 1957) สิ่งนี้เมื่อนำไปประกอบกับความเป็นจริงที่ว่าเงินตราได้เข้ามามีบทบาทแทนที่การแลกเปลี่ยนสินค้ากับสินค้า (barter) ในท้องถิ่นและหมู่บ้าน ทำให้ระบบการค้าเริ่มแยกออกเป็นสองส่วนแทนที่จะอยู่ในรูปของวงจรการนำเข้า-ส่งออกอย่างที่เคยเป็น ดังนั้น ในทศวรรษ ๑๙๓๐ การนำเข้าและการกระจายสินค้าสำเร็จรูปเข้าสู่ตลาดภายในกับการรวบรวมผลผลิตพื้นเมืองเพื่อส่งออกสู่ตลาดโลกจะกระทำอย่างเป็นอิสระต่อกันมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงในกลไกตลาดดังกล่าวมีผลต่อชุมชนต่าง ๆ ในระบบการค้า ก่อให้เกิดช่องว่างซึ่งผู้ที่เข้ามาค้าขายแข่งขันจะแทรกซึมได้โดยง่าย

ในมลายา สุมาตรา และเซเตรตส์ เซทเทิลเมนต์ซึ่งเป็นแหล่งผลิตและเมืองท่าส่งออกดีบุก ยางพาราและยาสูบ จะเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการดำเนินธุรกิจของชาวตะวันตกได้ชัดเจนที่สุด บริษัทการค้าที่ก่อตั้งมานานและทำธุรกิจการนำเข้า-ส่งออกมาตลอดจะเริ่มเบนความสนใจไปที่การส่งออกและการลงทุนทำการผลิตเพื่อส่งออกอย่างเดียวกว้างขึ้น เป็นการพัฒนาตนเองจากการเป็นบริษัทการค้าธรรมดา (merchant house) ขึ้นเป็นบริษัทดำเนินธุรกิจและตัวแทนบริหารงาน (managing-agency firm) โดยจะรับหน้าที่ด้านการบริหารงานให้กับผู้ประกอบการผลิตควบคู่ไปกับการหาตลาดและจัดจำหน่าย บริษัทตัวแทนบริหารงานหนึ่ง ๆ สามารถรับดูแลกิจการหลายแห่งได้ในเวลาเดียวกันโดยการสร้างสมบุคลาการที่รู้จักแหล่งผลิต มีความรู้เกี่ยวกับการผลิตและการแปรรูป นอกจากนี้ บริษัทตัวแทนบริหารงานเหล่านี้ยังมีความสัมพันธ์กับตลาดรับซื้อต่าง ๆ สถาบันการเงินทั้งในและนอกภูมิภาคและที่สำคัญคือส่วนใหญ่จะเป็นตัวแทนจำหน่ายของบริษัทเดินเรือขนส่งสินค้าระหว่างประเทศด้วย (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมจาก Drabble and Drake 1981 : 297-328) ผลของการดำเนินงานในระบบบริษัทตัวแทนบริหารงานทำให้สินค้าส่งออกจำนวนมากถูกผลิต แปรรูป และขนส่งออกสู่ตลาดโลกโดยกลุ่มผู้ค้าชาวตะวันตกโดยไม่ต้องผ่านมือของพ่อค้าคนกลางชาวจีนเลย ในหลายกรณีพบว่า บริษัทตัวแทนบริหารงานตะวันตกยังได้นำเข้าสินค้าสำเร็จรูปและอาหารมาบริการให้แก่ผู้ผลิตในเครือของตนอีกด้วย การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลทำให้การผลิตเพื่อส่งออกส่วนหนึ่งถูกดึงออกจากวงจรการค้าของเซเตรตส์ เซทเทิลเมนต์ที่มีมาแต่เดิมและ

แยกออกจากการนำเข้าอย่างเห็นได้ชัด บริษัทการค้าและตัวแทนบริหารงานที่มีชื่อเสียงมากในทศวรรษ ๑๙๒๐ ได้แก่บริษัท Guthrie; Boustead; Borneo Co.; East Asiatic Co.; Sime Darby และ Harrison and Crossfield เป็นต้น บริษัทเหล่านี้มีสำนักงานหลักอยู่ที่เมืองท่าสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์ แต่จะมีสาขาไปเปิดที่ มลายา สยาม โคชินไชน่า สุมাত্রา และชวาด้วย (Drabble and Drake 1981 : 308)

เนื่องจากผู้ที่ทำธุรกิจการส่งออกหลังทศวรรษ ๑๙๒๐ จะต้องมีความพร้อมหลายด้าน คู่แข่งที่เกิดขึ้นใหม่จึงยากที่จะประสบความสำเร็จในการชั่งชั่งลูกค้าและตลาดการค้าส่งออก ผลก็คือการแข่งขันทางการค้าจะมารวมอยู่ที่ธุรกิจส่วนที่เหลือ โดยเฉพาะธุรกิจการนำเข้า ในส่วนนี้ สามารถตั้งข้อสังเกตได้ ๒ ประการ ประการแรก ในช่วงทศวรรษ ๑๙๒๐ กลุ่มผู้ค้าชาวตะวันตกจะแข่งขันกันในธุรกิจการนำเข้าเป็นอย่างมาก เป็นการแข่งขันทั้งระหว่างผู้ประกอบการเดิมและใหม่ชาติเดียวกัน และระหว่างผู้ประกอบการตะวันตกชาติต่าง ๆ โดยเฉพาะอังกฤษ ดัตช์ และเยอรมัน ในทศวรรษ ๑๙๓๐ การแข่งขันส่วนนี้จะเพิ่มคู่แข่งใหม่คือญี่ปุ่นเข้ามาด้วย (Dick 1989) ประการที่สอง การแข่งขันที่มีมากขึ้นดังกล่าวเพิ่มความสำคัญให้กับกลุ่มพ่อค้าคนกลางเพราะเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ผู้นำเข้าต้องพยายามดึงให้มารับสินค้าของตนไปแจกจ่ายต่อ ทั้งนี้เพราะนอกจากสินค้านำเข้าที่ส่งให้กับเหมืองแร่และสวนยางพาราขนาดใหญ่ที่บริหารโดยชาวตะวันตกและสินค้าที่นำเข้าเพื่อใช้ในกิจการของรัฐบาลแล้ว สินค้านำเข้าที่เหลือยังคงต้องส่งต่อไปให้กับคนกลางซึ่งก็คือพ่อค้าชาวจีนเพื่อให้ไปถึงมือของผู้บริโภคพื้นเมือง พ่อค้าคนกลางเหล่านี้จะทำหน้าที่ทั้งเป็นผู้ขายส่งและขายปลีก ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่า ชาวจีนมีบทบาทสำคัญที่สุดในธุรกิจส่วนนี้ดังมีรายงานของคณะกรรมการการค้าของอังกฤษระบุว่า “ถ้าขายสินค้าที่นำเข้าไม่ว่าขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของการขายจะต้องผ่านมือพ่อค้าชาวจีนเสมอ” (SSTC vol. 1 1934 : 50)

การแข่งขันกันระหว่างผู้นำเข้าชาวตะวันตกเริ่มมีผลต่อระบบการตลาดตั้งแต่กลางทศวรรษ ๑๙๒๐ กลวิธีที่คู่แข่งทางการค้าจะหลีกเลี่ยงการควบคุมตลาดของกลุ่มผู้นำเดิมคือหาทางติดต่อกับพ่อค้าคนกลางด้วยตัวเอง นอกจากนี้ เพื่อที่จะได้ไม่ต้องเสี่ยงกับการมีสินค้าค้างสต็อกมาก ๆ ผู้นำเข้ากลุ่มใหม่จะผลักดันให้มีการสั่งซื้อไปยังผู้ผลิตที่ประเทศอุตสาหกรรมโดยตรงแทนการสั่งซื้อสินค้าจากบริษัทนำเข้าเพื่อนำไปขายต่อดังนั้น สิ่งที่เกิดขึ้นคือการตั้งบริษัทการค้าในรูปแบบของตัวแทนการสั่งซื้อ (commission

agent) หรือบริษัทที่เป็นตัวแทนหรือสาขาของผู้ผลิตเข้ามาจัดจำหน่ายหรือรับใบสั่งซื้อเองจากพ่อค้าคนกลาง (Beale 1929 : 15) ในระยะต่อมาพบว่าพ่อค้าชาวจีนจะเริ่มส่งซื้อสินค้าไปที่บริษัทผู้ผลิตเองโดยไม่ผ่านบริษัทตะวันตกที่เป็นตัวแทนจำหน่าย ในกรณีของการค้ากับญี่ปุ่น พ่อค้าจีนจะส่งตัวแทนไปประจำอยู่ที่ญี่ปุ่นเลยทีเดียว การค้าโดยตรงแทนที่จะผ่านกลุ่มผู้นำเข้าสินค้าชาวตะวันตกทำให้ขายสินค้าได้ถูกกว่าการรับซื้อมาขายต่อที่ใช้มาแต่เดิม ทั้งยังมีตัวเลือกมากขึ้นด้วย ผู้ผลิตสินค้าสำเร็จรูปในเยอรมันและญี่ปุ่นนิยมใช้กลวิธีค้าตรงเช่นนี้มากที่สุด (Boulters 1931 : 23) อย่างไรก็ตาม เป็นที่สังเกตว่าการแข่งขันดังกล่าวยังไม่ทำให้ชุมชนการค้าเดิมเกิดความกังวลมากนัก ทั้งนี้เพราะระยะกลางทศวรรษ ๑๙๒๐ เป็นระยะที่เศรษฐกิจเจริญเติบโตดีและประชากรมีกำลังซื้อสูง ตลาดจึงเปิดกว้างกว่าปรกติ แม้แต่หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องอย่างเช่นกรมการค้าต่างประเทศ (Department of Overseas Trade) ของอังกฤษก็พยายามชี้ให้ผู้ผลิตสินค้าในประเทศอังกฤษเห็นกลยุทธ์ของเยอรมันและญี่ปุ่นเพื่อกระตุ้นให้มีการพัฒนาวิธีการขายและการแข่งขันมากกว่าจะมองว่าเป็นอันตราย แนวความคิดดังกล่าวเริ่มเปลี่ยนไปเมื่อเป็นที่ประจักษ์ว่าในช่วงที่ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ญี่ปุ่นไม่เพียงแต่จะสามารถช่วงชิงตลาดนำเข้าที่เปิดกว้างอยู่ แต่จะดำเนินนโยบายเพื่อเข้าควบคุมระบบการนำเข้าและการกระจายสินค้านำเข้าเสียเองด้วย

ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ การช่วงชิงตลาดการค้าของญี่ปุ่น และการยกเลิกนโยบายการค้าเสรีใน สเตรตส์ เซทเทิลเมนต์ (ทศวรรษ ๑๙๓๐)

ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เกิดขึ้นในช่วงต้นทศวรรษ ๑๙๓๐ เกิดจากปัจจัยทั้งภายนอกและภายใน ปัจจัยภายนอกคือผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ทั่วโลก ซึ่งก่อให้เกิดการชะงักงันของอุตสาหกรรมในสหรัฐอเมริกาและประเทศอุตสาหกรรมในยุโรป ส่งผลให้ความต้องการวัตถุดิบอันได้แก่ดีบุกและยางพาราจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ลดลงอย่างมาก เกิดปัญหาผลผลิตค้างสต็อกไม่สามารถส่งออกได้ เป็นผลให้ราคาดีบุกและยางพาราลดลงแบบทิ้งดิ่ง ผู้ผลิตชาวตะวันตกบางส่วนต้องปิดกิจการ หยุดการเปิดรับแรงงานรับจ้างโดยเฉพาะแรงงานอพยพ

๑๔๘ ชูลีพร วิรุณหะ

ชาวจีนและอินเดียที่ถูกนำเข้ามาทำเหมืองและทำยางพารา แรงงานอพยพที่มีอยู่เดิมในบริติชมาลายาและเนเธอร์แลนด์ อีส อินเดีย บางส่วนถูกส่งกลับหรือเลือกที่จะกลับไปบ้านเกิด ผลต่อเนื่องจากการลดจำนวนแรงงานรับจ้างคือความต้องการข้าวจากแหล่งผลิตใหญ่ทั้งสามของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ พม่าของอังกฤษ สยามและโคชิน ไชน่าของฝรั่งเศสลดลงตามไปด้วย (Brown 1997 : 47-58) ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่จึงมีผลกระทบต่อประชากรของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในวงกว้าง ไม่จำกัดอยู่เฉพาะในส่วนของการผลิตเพื่อส่งออกเท่านั้น

ปัจจุบัน ผู้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้พบว่านอกจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะเป็นผลสืบเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ทั่วโลกแล้ว ยังมีสิ่งที่บ่งชี้ว่าเศรษฐกิจของภูมิภาคนี้จะเริ่มถดถอยด้วยตนเองอีกด้วย ปัจจัยภายในที่สำคัญคือผลผลิตเพื่อส่งออกหลายอย่าง โดยเฉพาะยางพาราและน้ำตาลถูกผลิตโดยไม่มี การควบคุมทำให้เกิดผลผลิตเริ่มจะมากกว่าความต้องการแม้ในกรณีที่ความต้องการของตลาดโลกไม่ได้ลดลง ปัจจัยอย่างที่สองคือหลังจากที่มีการขยายตัวของการผลิตข้าวอย่างรวดเร็วมากกว่าสามทศวรรษ พื้นที่การเกษตรที่อุดมสมบูรณ์พร้อมที่จะใช้งานในแหล่งผลิตเริ่มหมดลง โดยเฉพาะในลุ่มน้ำอิรวดีของพม่า เมื่อไม่สามารถเปิดพื้นที่ผลิตข้าวใหม่ ราคาข้าวที่นาที่สูงขึ้น ผลกำไรของผู้เช่าและความต้องการแรงงานรับจ้างลดลง ส่วนชาวนาที่ทำกินในที่ดินของตนเองมักประสบปัญหาขาดทุนจนต้องเสียที่ดินที่นำไปจำนองไว้กับนายทุนเงินกู้ ชาวนาเหล่านี้ไม่สามารถขยายไปหาที่ทำกินใหม่ ทำให้จำนวนชาวนาไร้ที่ดินทำกินเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ทศวรรษ ๑๙๒๐ (Boomgaard and Brown 2000 : 2) ปัจจัยทั้งภายนอกและภายในเมื่อประกอบกันก็ทำให้ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในช่วงต้นทศวรรษ ๑๙๓๐ เป็นวิกฤติเศรษฐกิจครั้งใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สภาวะการเงินฝืดเคืองที่ผู้คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประสบย่อมส่งผลต่อการซื้อสินค้านำเข้าซึ่งตลาดการค้าส่วนนี้มีการแข่งขันสูงมาตั้งแต่ช่วงทศวรรษ ๑๙๒๐ แต่แรงกดดันต่อรัฐบาลอาณานิคมและชุมชน การค้าตะวันตกเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณเมื่อภาวะเศรษฐกิจตกต่ำจะเปิดทางให้ประเทศอุตสาหกรรมใหม่เช่นญี่ปุ่นเข้าช่วงชิงตลาดได้โดยง่าย ในความเป็นจริง ญี่ปุ่นเริ่มเข้ามาบีบคั้นทางการค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ ๑ โดยเข้ามาแทนที่บริษัทเดินเรือและบริษัทการค้าตะวันตกที่ต้องหยุดกิจการเนื่องจากภาวะสงครามในยุโรป หลังจากสงครามสิ้นสุดลง ญี่ปุ่นจะลด

บทบาททางการค้าลงชั่วขณะเพราะไม่สามารถแข่งขันกับชุมชนการค้าตะวันตกในสถานการณ์การค้าปกติได้ อย่างไรก็ตาม ช่วงทศวรรษ ๑๙๒๐ การพัฒนาอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น โดยเฉพาะสิ่งทอดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้ง ค่าแรงงานขึ้นต่ำในญี่ปุ่นซึ่งต่ำกว่าในสหรัฐอเมริกาถึง ๑๐ เท่าในช่วงเวลาเดียวกันและการให้เงินอุดหนุนของรัฐทำให้กลุ่มอุตสาหกรรมในญี่ปุ่นสามารถผลิตสินค้าต้นทุนต่ำ ราคาถูกเตรียมพร้อมที่จะออกมาตีตลาด เมื่อภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่เกิดขึ้น ญี่ปุ่นก็ตัดสินใจลดค่าเงินเยนใน ค.ศ. ๑๙๓๑ เพิ่มความสามารถในการส่งออกสินค้าสำเร็จรูปให้สูงขึ้นอีก (Dick 1898 : 244)

ในช่วงต้นทศวรรษ ๑๙๓๐ ‘การแทรกซึมเข้ามาของญี่ปุ่น’ กลายเป็น ‘ประเด็นร้อน’ ในชุมชนการค้าของ สเตรตส์ เซทเทิลเมนต์และเนเธอร์แลนด์ อีส อินดีส ปัญหาที่เข้ามามีอิทธิพลให้รัฐบาลอาณานิคมของบริษัท หลายาต้องจัดตั้งคณะกรรมการการค้า (trade commission) เพื่อตรวจสอบและรายงานเกี่ยวกับภาวะการค้า ปัญหาและหนทางแก้ไข คณะกรรมการการค้าชุดนี้ทำงานในช่วง ค.ศ. ๑๙๓๓-๓๔ ซึ่งเป็นช่วงภาวะเศรษฐกิจตกต่ำส่งผลกระทบและชัดเจนที่สุด คณะกรรมการการค้ารวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งชุมชนการค้าอย่างถี่ถ้วนและกว้างขวาง นับเป็นหลักฐานที่ดีที่สุดชิ้นหนึ่งที่ทำให้ทราบข้อมูลเบื้องต้นของการค้าและชุมชนการค้าไม่เพียงแต่ของ สเตรตส์ เซทเทิลเมนต์แต่รวมถึงการค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย

ข้อมูลที่ปรากฏในรายงานของคณะกรรมการการค้า ค.ศ. ๑๙๓๓-๓๔ และข้อมูลประกอบอื่น ๆ ทำให้สามารถแบ่งแยกปัจจัยที่การช่วงชิงตลาดการค้าของญี่ปุ่นก่อให้เกิดความกดดันต่อชุมชนการค้าและประเทศอุตสาหกรรมตะวันตกได้เป็น ๓ กรณีประการแรก ญี่ปุ่นเข้ามาตีตลาดสินค้าสำเร็จรูปซึ่งเคยถูกจับจองโดยชาติอุตสาหกรรมตะวันตก (SSTC vol. 1 1934 : 60) การแข่งขันทางการค้าของญี่ปุ่นจึงไม่ได้มีผลเฉพาะด้านการค้าในภูมิภาคเท่านั้น แต่กระทบไปถึงกิจการอุตสาหกรรมในยุโรปด้วย ความสำเร็จของญี่ปุ่นในการรุกตลาดสินค้าสำเร็จรูป (wholly or partly manufactured imports) นั้นแม้จะไม่มากเมื่อพิจารณาจากสัดส่วนของตลาดที่ญี่ปุ่นมีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเมื่อเทียบการขยายตัวปีต่อปี แต่การขยายตัวนั้นเกิดขึ้นในขณะที่สัดส่วนของการค้าของชาติอุตสาหกรรมอื่น ๆ ลดลง ในกรณีของเนเธอร์แลนด์ อีส อินดีส การรุกตลาดของญี่ปุ่นเป็นไปอย่างทำลายและรุนแรงมาก ใน ค.ศ. ๑๙๓๔ ซึ่งเป็นปีที่สองของช่วงภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ปริมาณสินค้านำเข้าจากเนเธอร์แลนด์ลดลงจาก ๑๗.๘% ใน ค.ศ.

๑๕๐ ชุติพร วิรุณหะ

๑๙๒๙ เหลือเพียง ๑๒.๙% การนำเข้าจากอังกฤษลดลงจาก ๑๑.๐% เหลือ ๙.๖% ในขณะที่การนำเข้าสินค้าจากญี่ปุ่นเพิ่มจาก ๑๐.๙% ใน ค.ศ. ๑๙๒๙ เป็น ๓๑.๘% (Brown 1997 : 58)

สินค้านำเข้าจากญี่ปุ่นที่ประสบความสำเร็จในการตีตลาดเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากที่สุดคือสิ่งทอ โดยเฉพาะผ้าฝ้าย จะเห็นได้ว่าเป็นการรุกตลาดที่มีผลกระทบกว้างไกลเพราะสิ่งทอเป็นการค้าเก่าแก่ที่สุดของบริเวณนี้สาขาหนึ่งและถูกจับจองโดยกลุ่มอุตสาหกรรมสิ่งทอของประเทศอังกฤษมาตลอด เราสามารถประเมินความสำเร็จของญี่ปุ่นได้ชัดเจนขึ้นเมื่อพิจารณาปริมาณของผ้าที่นำเข้า ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๒๗-๑๙๓๑ มลายนำเข้าผ้าฝ้ายโดยเฉลี่ยประมาณ ๑๕๗,๙๑๒,๐๐๐ หลา ในจำนวนนี้ผลิตจากอังกฤษ ๕๒% และจากญี่ปุ่น ๒๓% เมื่อถึง ค.ศ. ๑๙๓๓ การนำเข้าทั้งหมดมีจำนวน ๑๔๕,๙๐๐,๐๐๐ หลา ซึ่งมาจากอังกฤษ ๑๗.๗% ในขณะที่อีก ๖๘.๑% มาจากญี่ปุ่น (Mill 1942 : 151) สำหรับเนเธอร์แลนด์ ฮิส อินดิส ญี่ปุ่นยังประสบความสำเร็จมากขึ้นไปอีกเพราะสัดส่วนการนำเข้าสิ่งทอผ้าฝ้ายใน ค.ศ. ๑๙๒๕ ๒๕.๘% มาจากเนเธอร์แลนด์ ๒๖.๗% มาจากอังกฤษ และ ๒๓% มาจากญี่ปุ่น แต่ใน ค.ศ. ๑๙๓๓ สิ่งทอที่นำเข้ามาจากเนเธอร์แลนด์เพียง ๗.๑% จากอังกฤษ ๗.๐% ขณะที่สัดส่วนที่นำเข้าจากญี่ปุ่นสูงถึง ๗๕.๙% (Furnivall 1944 : 431)

อิทธิพลของญี่ปุ่นในตลาดการค้าสิ่งทอเด่นชัดขึ้นอีกเมื่อพิจารณาว่าสินค้าอีกส่วนหนึ่งที่เนเธอร์แลนด์ ฮิส อินดิสรับผ่านสเตรตส์ เทเทิลเมนต์มาก็มีสินค้าของญี่ปุ่นปะปนอยู่ด้วย นอกจากสินค้าประเภทสิ่งทอ ญี่ปุ่นยังรุกคืบหน้าไปอีกในการส่งออกสินค้าสำเร็จรูปอื่น ๆ และเมื่อค่าเยนลดต่ำลงหลัง ค.ศ. ๑๙๓๑ ญี่ปุ่นก็สามารถตีตลาดสินค้าอื่น ๆ ได้อีกหลายอย่าง เช่น หลอดไฟ เหล็กเส้น สังกะสี จักรยาน ถ้วยชาม เครื่องมือกระดาศ ฯลฯ รวมถึงปูนซีเมนต์ซึ่งกล่าวกันว่าญี่ปุ่นผลิตได้ในราคาถูก “ที่ไม่มีใครสู้ได้” (SSTC vol. 1 1934 : 55) รายงานด้านการค้าชิ้นหนึ่งของเนเธอร์แลนด์ ฮิส อินดิส ใน ค.ศ. ๑๙๓๔ กล่าวไว้ถึงขนาดที่ว่า “การจะกล่าวว่ากลุ่มสินค้ากลุ่มใดที่อุตสาหกรรมการผลิตของอเมริกาและยุโรปจะสู้ญี่ปุ่นได้นั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้เลย” (Fowler 1933 : 17)

ความกดดันที่เกิดขึ้นจากความสำเร็จของญี่ปุ่นในการตีตลาดสินค้าสำเร็จรูปเพิ่มขึ้นอีกเมื่อพิจารณาลักษณะเด่นประการที่สองของการค้ากับญี่ปุ่น กล่าวคือ ญี่ปุ่นเป็นฝ่ายรับซื้อสินค้าที่ผลิตได้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้น้อยมาก ยกตัวอย่างเช่น เนเธอร์แลนด์

อิส อินดีส ส่งสินค้าออกไปญี่ปุ่นโดยเฉลี่ยประมาณ ๕% ของมูลค่าสินค้าออกทั้งหมดในแต่ละปี และในช่วงที่การนำเข้าสินค้าจากญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นกว่า ๒๐% ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๒๕-๑๙๓๓ ปริมาณสินค้าออกไปสู่ญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นจาก ๓.๖% ใน ค.ศ. ๑๙๒๕ เป็นเพียง ๔.๘% ใน ค.ศ. ๑๙๓๓ เท่านั้น (Neytzell de Wilde and Moll 1936 : 52) แนวโน้มเช่นเดียวกันเกิดกับมลายา ประเด็นนี้เองที่ทำให้การแข่งขันทางการค้าของญี่ปุ่นได้รับการมองจากชุมชนการค้าและรัฐบาลอาณานิคมแตกต่างจากการแข่งขันการค้ากับเยอรมัน ซึ่งเป็นอีกชาติหนึ่งที่ส่งสินค้าสำเร็จรูปมาพยายามตีตลาดของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ และประสบความสำเร็จพอควรในการยึดครองตลาดล่าง (bazaar) ซึ่งผู้บริโภคนั้นเมืองรายได้น้อยนิยมซื้อสินค้าราคาถูกโดยไม่สนใจคุณภาพหรือแบรนด์ของสินค้ามากนัก (Mill 1942 : 136) อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของเยอรมันไม่ก่อให้เกิดแรงกดดันเนื่องจากเยอรมันเป็นทั้งผู้ขายสินค้าสำเร็จรูปและผู้ซื้อวัตถุดิบจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อการค้าของญี่ปุ่นไม่ได้เป็นไปตามแบบแผนเช่นนั้น จึงก่อให้เกิดคำวิพากษ์วิจารณ์ในลักษณะที่ว่า “ใครที่ไม่ได้ซื้อก็ไม่ควรจะได้ขาย” (Neytzell de Wilde and Moll 1936 : 58)

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ทำให้การขยายอิทธิพลทางการค้าของญี่ปุ่นก่อให้เกิดความกังวลใจกับรัฐบาลอาณานิคมและชุมชนการค้าที่เมืองท่าปลอดภาษีมากที่สุดคือวิธีทำการค้า ในอันดับแรก พ่อค้าญี่ปุ่นแสดงให้เห็นอย่างประจักษ์ว่าสามารถใช้จุดอ่อนของระบบตลาดที่เป็นอยู่ซึ่งประกอบด้วยผู้ค้าสองกลุ่มได้แก่ผู้นำเข้าชาวตะวันตกและพ่อค้าคนกลางชาวเอเชียให้เป็นประโยชน์ ความพยายามของญี่ปุ่นในการนำสินค้าเข้าสู่ตลาดมักจะได้รับการต่อต้านจากกลุ่มผู้นำเข้าชาวตะวันตก ซึ่งทำให้ญี่ปุ่นหันไปค้าตรงกับพ่อค้าขายส่ง-ขายปลีกชาวจีนและชาวพื้นเมือง สำหรับผู้ค้ากลุ่มหลังนี้ สินค้าจากญี่ปุ่นถือได้ว่าล่อใจเพราะราคาถูกพอเหมาะกับการขายในตลาดระดับล่าง และเมื่อการเงินเริ่มฝืดเคืองก็สามารถขยายขึ้นไปยังตลาดระดับบนได้ เมื่อญี่ปุ่นสามารถทำให้พ่อค้าคนกลางเหล่านี้ซื้อสินค้าญี่ปุ่นไปขายก็เท่ากับบังคับให้พ่อค้าตะวันตกต้องหันมาซื้อสินค้าญี่ปุ่นด้วย มิฉะนั้นก็จะต้องเสี่ยงต่อการสูญเสียส่วนแบ่งของตลาดไป (Fowler 1933 : 19) อย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่นไม่ได้หยุดยั้งกลยุทธ์ในการขายไว้เพียงเท่านั้น จุดประสงค์สูงสุดของญี่ปุ่นจะอยู่ที่การเข้าควบคุมระบบการตลาดทั้งการนำเข้าและการกระจายสินค้าเสียเองโดยเข้าแทนที่กลุ่มการค้าเดิมทั้งชาวตะวันตกและชาวจีน ทั้งนี้นับเป็นการวางแผนระยะ

ยาวเพราะเท่าที่เป็นอยู่ในตอนต้นทศวรรษ ๑๙๓๐ ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกเปิดช่องให้สินค้าญี่ปุ่นเข้ามาครองตลาดได้ก็จริง แต่สภาวะเช่นนี้จะไม่คงอยู่ตลอดไป ในฐานะผู้ผลิต ญี่ปุ่นย่อมทราบดีว่าการจะรักษาราคาให้ต่ำอยู่ตลอดคงเป็นไปได้เพราะต้นทุนการผลิตย่อมสูงขึ้นรวมทั้งค่าเงินเยนที่ต่ำลงในช่วงปลาย ค.ศ. ๑๙๓๑ ก็อาจจะกลับสูงขึ้นได้ ญี่ปุ่นจึงจำเป็นต้องเตรียมกลยุทธ์ไว้รองรับสถานการณ์เมื่อประชากรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กลับมีกำลังซื้อและมีความสามารถในการเลือกสินค้าได้อีกครั้งหนึ่ง (SSTC vol. 1 1934 : 62)

ดังนั้น สิ่งที่รัฐบาลอาณานิคมอย่างเช่นอังกฤษและดัตช์ประจักษ์ก็คือญี่ปุ่นมิได้มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของระบบการค้าที่เป็นอยู่ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อผู้นำเข้าชาวตะวันตกให้ความสนใจต่อสินค้าญี่ปุ่นโดยแสดงความจำนงที่จะส่งตัวแทนไปจัดซื้อที่ประเทศญี่ปุ่น เขาพบว่าญี่ปุ่นไม่มีความสนใจที่จะสานสัมพันธ์ภาพทางการค้าในรูปแบบนี้ ตรงกันข้าม ญี่ปุ่นกลับทุ่มเทกำลังไปในการจัดตั้งบริษัทร้านค้าและส่งเสริมให้ชาวญี่ปุ่นเข้ามาทำกิจการเดินเรือ กิจการนำเข้าและการกระจายสินค้าทั้งขายส่งและขายปลีกเสียเอง วิธีที่ใช้ในการขายปลีกคือเปิดร้านแล้วจ้างลูกจ้างชาวพื้นเมือง เช่น ชาวจีน มลายู ไทย มาลาย (Dick 1989 : 253) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นมีความเข้าใจจิตวิทยาและสามารถประเมินและใช้จุดอ่อนที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ ในที่นี้คือความไม่พอใจต่ออำนาจทางเศรษฐกิจของชาวจีนที่มีอยู่ในหมู่ชาวพื้นเมือง การดำเนินการของญี่ปุ่นประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากในการเจาะตลาดการค้าภายในของเนเธอร์แลนด์ อีส อินเดีย ส่วนในมลายูนั่น กลยุทธ์ของญี่ปุ่นก่อให้เกิดความกังวลใจเพราะมีแนวโน้มว่าญี่ปุ่นจะใช้วิธีการแทรกแซงตลาดแบบเดียวกัน โดยกลุ่มเป้าหมายในมลายูที่ญี่ปุ่นเลือกสร้างสัมพันธ์ทางการค้าด้วยเป็นอันดับแรกคือชาวอินเดียซึ่งทำการค้าด้านสิ่งทออยู่แล้ว ใน ค.ศ. ๑๙๓๓ นักธุรกิจหลายคนที่เข้าให้การต่อคณะกรรมการการค้าของสเตอร์ส เซทเทิลเมนต์ยืนยันว่าหากไม่หาทางหยุดยั้งการขยายอิทธิพลของญี่ปุ่น ในอีกไม่กี่ปีอาจพบว่าผู้นำเข้าชาวยุโรปและพ่อค้าคนกลางชาวจีนอาจถูกกำจัดออกจากระบบการตลาดของมลายู (SSTC vol. 1 1934 : 63) แม้ว่าคณะกรรมการการค้า จะเห็นว่าความรู้สึกดังกล่าวเป็นการวิตกกังวลเกินกว่าเหตุ แต่ก็ยอมรับว่ามีประเด็นที่ควรได้รับการพิจารณา ดังบทสรุปของรายงานตอนหนึ่งว่า

ถ้าญี่ปุ่นสามารถพัฒนาการค้าไปได้ในระดับที่ปรากฏใน ค.ศ. ๑๙๓๓ โดยมีได้มีมาตรการใด ๆ มหาหุดยัง เป็นไปได้ว่าผู้นำเข้าชาวยุโรป จะกลายเป็นผู้นำเข้าสินค้าญี่ปุ่นมากขึ้นเรื่อย ๆ เช่นเดียวกับที่พ่อค้า ผ้าฝ้ายและสิ่งทอชาวอินเดียเป็นไปแล้ว ถ้าจะให้ลองคาดเหตุการณ์ในระยะยาว แม้แต่บทบาทที่เปลี่ยนไปแล้วเช่นนี้ก็อาจหมดไป พ่อค้าญี่ปุ่นจะกลายเป็นผู้นำเข้าและขายปลีก-ขายส่งสินค้าของตนเองเหมือนกับที่เกิดขึ้นในชวา การค้าของอังกฤษก็จะลดลงมาเหลือแค่กลุ่มสินค้าไม่กี่อย่างที่ญี่ปุ่นไม่สามารถแข่งขันในการผลิตและการขายหรือเห็นว่ามันคุ้มที่จะทำ (SSTC vol. 1 1934 : 63)

ในการหามาตรการตอบโต้หรือแก้ไขสถานการณ์การรुकตลาดการค้าของญี่ปุ่น รัฐบาลอาณานิคมเนเธอร์แลนด์ อีส อินเดีย ประสบกับความยุ่งยากน้อยกว่ารัฐบาลอังกฤษในบริติช มลายา ทั้งนี้เพราะเนเธอร์แลนด์ อีส อินเดีย เป็นตลาดที่มีเมืองท่าเป็นของตนเอง ในขณะที่เมืองท่าที่รองรับการค้าของบริติชมลายาซึ่งได้แก่คีสเตรตส์ เททเทิลเมนต์นั้นเป็นตลาดเปิด (entrepot) การแก้ไขปัญหาก็ซับซ้อนกว่ากรณีแรก กล่าวคือเมื่อประเทศเนเธอร์แลนด์เริ่มขาดดุลการค้าในตลาดโลก ส่งออกสินค้าสำเร็จรูปได้น้อยกว่าการนำเข้าวัตถุดิบเนื่องจากตลาดสินค้าสำเร็จรูปอย่างเช่นเนเธอร์แลนด์ อีส อินเดียถูกช่วงชิงไป รัฐบาลดัตช์ก็ถือเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องหามาตรการที่จะรักษาผลประโยชน์ทางการค้าไว้ นโยบายการค้าเสรีของดัตช์ซึ่งใช้มาตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ จึงสิ้นสุดลงเมื่อรัฐบาลออกกฎหมายเกี่ยวกับการนำเข้าที่มีชื่อว่า The Crisis Import Ordinance ใน ค.ศ. ๑๙๓๓ (Bluet 1933 : 77)

กฎหมายนี้ให้อำนาจรัฐบาลอาณานิคมดัตช์ในการกำหนดโควตาการนำเข้า ซึ่งถือเป็นมาตรการปกป้องตลาดที่นิยมใช้เป็นอันดับแรก การกำหนดโควตานำเข้าของดัตช์กำหนดไว้ในสามกรณี กรณีที่หนึ่ง เป็นการจำกัดการนำเข้าทั้งหมดไม่ว่าจะนำเข้าจากที่ใด ใช้ในกรณีที่สินค้านั้น ๆ ผลิตเองได้ในอาณานิคม เช่นผ้าไหมและข้าว กรณีที่สองเป็นการจำกัดจำนวนของสินค้าที่มาจากแหล่งต่าง ๆ โดยใช้ค่าเฉลี่ยของปริมาณสินค้าที่เคยนำเข้าในช่วง ค.ศ. ๑๙๒๙-๑๙๓๓ เป็นเกณฑ์ ทั้งนี้เพื่อระงับการแทรกแซงตลาดมิให้มีมากกว่าเดิม โควตาการนำเข้าส่วนหนึ่งถูกจัดสรรให้สินค้าที่ผลิตจากเมืองแม่โดยเฉพาะ

นอกจากนี้ รัฐบาลดัตช์ยังได้ประกาศด้วยการให้โควตาจะขึ้นอยู่กับปริมาณที่ประเทศส่งออกนั้น ๆ ส่งซื้อสินค้าจากเนเธอร์แลนด์ อีส อินดีส์ด้วย เท่ากับเป็นมาตรการที่ตอบโต้ญี่ปุ่นโดยตรง โควตาลักษณะที่สามเป็นการออกกฎให้ผู้นำเข้าต้องขอใบอนุญาตจากรัฐบาลในการนำเข้าสินค้าทุกครั้ง ผู้ที่จะได้รับใบอนุญาตส่วนใหญ่ย่อมต้องเป็นบริษัทการค้าที่ตั้งมานาน ทั้งที่เป็นของชาวดัตช์และชาวจีน (Bluett 1933 : 77-78) จะเห็นได้ว่าโควตาในลักษณะที่สามนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับจำนวนหรือแหล่งที่มาของสินค้า แต่มุ่งที่จะรักษาสถานะและผลประโยชน์ของกลุ่มผู้นำเข้าเดิมและกีดกันพ่อค้าชาวญี่ปุ่นออกไป

ในมลายาซึ่งไม่ได้เป็นเขตปลอดภาษีจึงมีการเก็บภาษีศุลกากรกับสินค้าเข้าและออกเป็นประจำอยู่แต่เดิม รัฐบาลอาณานิคมแก้ปัญหาโดยการตั้งกำแพงภาษี (tariff) ต่อสินค้าที่ไม่ได้ผลิตในอังกฤษและประเทศเครือจักรภพ แต่สำหรับสเตอร์ลิ่ง เซปเทิลเมนต์นั้น การหามาตรการโต้ตอบการช่วงชิงตลาดการค้าของญี่ปุ่นประสบกับปัญหามากกว่าเพราะการเป็นศูนย์กลางซื้อขายสินค้าและเป็นเมืองท่าปลอดภาษี คณะกรรมาธิการการค้า ค.ศ. ๑๙๓๓-๓๔ เสนอมาตรการแก้ไขเพื่อพิจารณาในเบื้องต้น ๔ อย่างได้แก่ ๑ การขยายอัตรากำแพงภาษี (tariff) ที่ใช้อยู่ในมลายามาครอบคลุมเมืองท่าทั้งสามด้วย ๒ ออกกฎให้มีการประทับตราชื่อประเทศของผู้ผลิตไว้บนสินค้าอย่างชัดเจน ๓ ให้โควตากำหนดการนำเข้าสินค้าบางชนิดที่ถูกญี่ปุ่นรุกตลาด และ ๔ เก็บภาษีสินค้าขาเข้าจากญี่ปุ่นทุกชนิดเพื่อทดแทนส่วนต่างของค่าเงินเยนที่ลดลง (SSTC vol. 1 1934 : 63) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาแล้วคณะกรรมาธิการการค้าลงความเห็นว่ามีมาตรการใดที่จะรับประกันได้ว่าจะทำให้ชุมชนการค้าตะวันตกด้านทานอิทธิพลทางการค้าของญี่ปุ่น ในขณะที่มาตรการทั้งหมดจะมีผลต่อสถานะความเป็นเมืองท่าปลอดภาษีและศูนย์กลางการค้าเสรีของสเตอร์ลิ่ง เซปเทิลเมนต์ ชุมชนการค้าและผู้ที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่เห็นว่ายังไม่สมควรที่จะใช้มาตรการปิดกั้นตลาดเพราะเป็นการบั่นทอนรากฐานที่ทำให้การค้าบริเวณนั้นรุ่งเรืองขึ้น (SSTC vol. 1 1934 : 63)

รัฐบาลอาณานิคมอังกฤษตระหนักว่าการเปลี่ยนแปลงสถานะเมืองท่าเสรีและนโยบายการค้าเสรีย่อมจะก่อให้เกิดการคัดค้านจากชุมชนการค้าของสเตอร์ลิ่ง เซปเทิลเมนต์ ตราบเท่าที่ทัศนคติที่ว่าเมืองท่าทั้งสามเป็นศูนย์กลางซื้อขายสินค้ายังดำรงอยู่ กระแสการคัดค้านดังกล่าวทำให้การวางนโยบายที่จะครอบคลุมทั้งมลายาและสเตอร์ลิ่ง เซปเทิลเมนต์ กระทำได้โดยยากเพราะผลประโยชน์ขัดกัน รัฐมลายูบนคาบสมุทรมลายูเป็นตลาดการค้า

ภายในจึงมีสภาวะและความต้องการคล้ายคลึงกับเนเธอร์แลนด์ ฮิส อินดิส ในขณะที่ชุมชนการค้าที่สเตอร์ตส์ เซทเทิลเมนต์มองว่าผลประโยชน์ของเมืองท่าทั้งสามมีอยู่ในบริเวณที่นอกเหนือมลายาด้วย ชุมชนการค้ามองว่าในเมื่อ สเตอร์ตส์ เซทเทิลเมนต์เป็นศูนย์กลางซื้อขายสินค้า หน้าที่ของชุมชนการค้าที่นั่นจึงควรสนองตอบต่อความต้องการของลูกค้าจากบริเวณต่าง ๆ ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมดมากกว่าที่จะพยายามรักษาลợiประโยชน์ให้กับพ่อค้าในมลายาหรือปกป้องเฉพาะตลาดของมลายาไว้ให้กับอุตสาหกรรมของอังกฤษ สำหรับชุมชนการค้าในเมืองท่าทั้งสาม สินค้าที่ขายได้จะเป็นของประเทศไหนก็ย่อมนำผลประโยชน์มาสู่ผู้ขาย ยิ่งขายได้มากยิ่งดี ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ถ้าไม่มีความกังวลเกี่ยวกับความพยายามของญี่ปุ่นในการเข้ามาควบคุมกลไกของตลาดเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย การตอบโต้ต่อการขยายตัวทางการค้าของญี่ปุ่นจากชุมชนการค้าของสเตอร์ตส์ เซทเทิลเมนต์อาจไม่ปรากฏเลยก็เป็นได้

ในการอภิปรายเกี่ยวกับการแทรกแซงตลาดของญี่ปุ่น ชุมชนการค้าของสเตอร์ตส์ เซทเทิลเมนต์แสดงความไม่มีเอกภาพ ต่างมีความคิดเห็นแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้เพราะชุมชนการค้ามักจะประกอบด้วยผู้ดำเนินธุรกิจที่มีจุดยืนหลากหลาย ยกตัวอย่างเช่น ในกลุ่มพ่อค้าตะวันตกจะมีผู้ที่เริ่มเบนความสนใจไปที่การผลิตเพื่อส่งออกอย่างเดียวดังแต่กลางทศวรรษ ๑๙๒๐ สำหรับพ่อค้ากลุ่มนี้ การนำเข้าจึงมีความสำคัญเป็นอันดับรองหรือไม่มีเลย ขณะที่ผู้ค้าชาวตะวันตกที่มีฐานการค้าอยู่ที่มลายาต้องการปิดกั้นการแทรกแซงตลาดของญี่ปุ่น ผู้ค้าที่ทำการค้ากับดินแดนอื่น ๆ เช่น สยามหรือพม่าของอังกฤษย่อมต้องการเสรีภาพทางการค้า ดังนั้นเป็นต้น เมื่อไม่สามารถหาข้อสรุปจากชุมชนการค้าได้รัฐบาลอาณานิคมอังกฤษจึงตัดสินใจในที่สุดในการประกาศใช้โควตาสินค้ากำหนดการนำเข้าผ้าฝ้ายและใยสังเคราะห์ในอาณานิคมของอังกฤษหลายแห่งรวมทั้งในบริติชมลายาด้วย กฎหมายดังกล่าวประกาศใช้ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๓๔ (Miller 1935) ถือได้ว่าเป็นการยุตินโยบายการค้าเสรีในสเตอร์ตส์ เซทเทิลเมนต์ซึ่งดำรงอยู่มากว่า ๑๐๐ ปี มาตรการดังกล่าวได้รับการคัดค้านอย่างรุนแรงจากพ่อค้าบางกลุ่ม โดยเฉพาะจากหอการค้าสิงคโปร์ แต่หลังจาก ๖ เดือนผ่านไป คือในราวต้นปี ๑๙๓๕ กระแสการคัดค้านอ่อนตัวลงเมื่อการปฏิบัติตามมาตรการดังกล่าวไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการค้าในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อื่น ๆ นอกเหนือจากมลายา ทั้งยังสามารถลดบทบาทของญี่ปุ่นในการนำเข้าสินค้าประเภทสิ่งทอได้ ดังจะเห็นว่าสัดส่วนการนำเข้าสินค้าผ้าฝ้ายของอังกฤษเริ่ม

พื้นตัวหลังจากการกำหนดโควตาสินค้า ใน ค.ศ. ๑๙๓๗ สัดส่วนการนำเข้าจากอังกฤษ กลับมาสูงกว่าญี่ปุ่นอีกครั้งหนึ่งหลังจากที่ตกต่ำมาตลอดตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๓๓ (Mill 1942 : 153)

การปกป้องผลประโยชน์ทางการค้ามิใช่สิ่งผิด แต่ในกรณีของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งดินแดนส่วนใหญ่ตกอยู่ภายใต้การปกครองระบอบอาณานิคมของชาติตะวันตก ดูเหมือนว่าผู้ที่มีความรับผิดชอบแท้จริงที่จะเป็นเจ้าของผลประโยชน์กลับมิได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจแต่อย่างใด ทั้งนี้ หมายถึงประชาชนพื้นเมืองของดินแดนเหล่านั้น ชาวมลายู และชาวพื้นเมืองในหมู่เกาะอินโดนีเซียซึ่งเป็นทั้งเจ้าของแผ่นดินและเป็นผู้ผลิต-ผู้บริโภคกลุ่มใหญ่ที่สุดไม่ได้เป็นเป้าหมายที่แท้จริงของการปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าของรัฐบาลอาณานิคม ในสเตรตส์ เซทเทิลเมนต์ กลุ่มผู้ค้าชาวตะวันตกที่สนับสนุนให้มีการเปิดตลาดโดยเสรีมักอ้างว่าการนำเข้าสินค้าญี่ปุ่นราคาถูกจำนวนมากก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชนพื้นเมืองผู้มีรายได้น้อย แต่เมื่อรัฐบาลอาณานิคมยืนยันที่จะปิดตลาดการค้าเสรี ใน ค.ศ. ๑๙๓๔ และเมื่อเป็นที่ประจักษ์ว่ามาตรการกีดกันทางการค้านั้น ๆ ป้องกันการช่วงชิงตลาดของญี่ปุ่นได้โดยไม่กระทบกับผลประโยชน์ของชุมชนการค้าชาวตะวันตก ข้อคัดค้านต่าง ๆ ก็เป็นอันตกไป ยิ่งกว่านั้น ใน ค.ศ. ๑๙๓๕ ชุมชนการค้าตะวันตกยังได้เสนอต่อรัฐบาลให้จำกัดโควตาการขนส่งออกทางพาราโดยเรือขนส่งสินค้าของญี่ปุ่น (Tregonning 1967 : 85) ทั้งที่การกระทำดังกล่าวมีผลในทางลบต่อชาวมลายูผู้ทำสวนยางพาราขนาดเล็กเป็นรายได้เสริม เนื่องจากการแข่งขันของญี่ปุ่นทำให้ราคารับซื้อยางพาราสูงขึ้น ในเนเธอร์แลนด์ ฮิส อินดิส รัฐบาลดัตช์มักจะแสดงความผิดหวังที่ชนพื้นเมืองปรับตัวเข้ากับระบบเศรษฐกิจการตลาดได้ช้า แต่เมื่อการตั้งร้านค้าและจ้างลูกจ้างพื้นเมืองของญี่ปุ่นเปิดโอกาสให้ชาวพื้นเมืองเข้าร่วมในระบบเศรษฐกิจการตลาด รัฐบาลดัตช์กลับมองว่าเป็นเหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์เพราะผู้ค้าชาวดัตช์เสียผลประโยชน์ ดังนั้น การพิจารณาการแข่งขันการค้าระหว่างญี่ปุ่นกับชาติอุตสาหกรรมตะวันตกจากแง่มุมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่เพียงแต่จะชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในระบบการค้า แต่ยังแสดงให้เห็นถึงความต้องการและความสามารถของระบอบอาณานิคมในการดักตวงผลประโยชน์จากดินแดนภายใต้การครอบครอง ผลประโยชน์ทางการค้าจึงเสมือนเป็น “สิทธิ” ของชาติตะวันตก ส่วนความเป็นจริงที่ว่าประชาชนพื้นเมืองที่มีรายได้น้อยได้ค้าขายซื้อสินค้าได้ถูกที่สุดจากแหล่งที่มาที่หนักก็ได้นั้นไม่ใช่วิธีการคิดของรัฐบาลอาณานิคม

กล่าวโดยสรุป ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในตอนต้นทศวรรษ ๑๙๓๐ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญต่อนโยบายทางการค้าของรัฐบาลอาณานิคมตะวันตกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอังกฤษและดัตช์ อาณานิคมบริติช มลายา ของอังกฤษ และเนเธอร์แลนด์ อีส อินเดีย ของดัตช์เป็นแหล่งผลประโยชน์ที่สำคัญมากต่อประเทศเมืองแม่ ทั้งในฐานะแหล่งผลิตสินค้าวัตถุดิบออกสู่ตลาดโลกและในฐานะตลาดรองรับสินค้าสำเร็จรูปจากประเทศอุตสาหกรรมตะวันตก อย่างไรก็ตาม เท่าที่ผ่านมานโยบายทางการค้าของอังกฤษตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ จะสนับสนุนให้การค้าในบริเวณทะเลชวาและช่องแคบมะละกาเป็นการค้าเสรี กล่าวคือไม่มีการป้องกันตลาดโดยมาตรการกีดกันทางการค้า เช่นการตั้งกำแพงภาษี (tariff) หรือใช้มาตรการปิดกั้นตลาดอื่น ๆ แม้แต่ในมลายาซึ่งไม่ได้เป็นเขตปลอดภาษีเช่นเดียวกับเมืองท่าสเตอร์ตส์ เซปเทิลเมนต์และมีการเก็บภาษีศุลกากรขาเข้าและขาออกตามปกติ อังกฤษก็ได้ใช้การตั้งกำแพงภาษีหรือกำหนดโควตาสินค้าที่จะเป็นประโยชน์ต่อสินค้าที่มาจากอังกฤษโดยเฉพาะ

อย่างไรก็ตาม เมื่อภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทำให้ญี่ปุ่นซึ่งพัฒนาอุตสาหกรรมที่หลังเริ่มได้เปรียบทางการค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รัฐบาลอาณานิคมทั้งสองก็ปรับเปลี่ยนมาใช้นโยบายกีดกันทางการค้าเพื่อรักษาประโยชน์ของผู้ผลิตและผู้ค้าชาวตะวันตก แรงกดดันที่มาจากการแข่งขันทางการค้าของญี่ปุ่นต่อชุมชนการค้าซึ่งเป็นกลุ่มผลประโยชน์เดิมไม่ได้อยู่ที่ปริมาณสินค้าที่ขายได้มากเท่ากับกลวิธีในการรุกตลาดของญี่ปุ่น กล่าวคือญี่ปุ่นมิได้เพิ่มปริมาณการขายสินค้าแต่อย่างใด หากยังต้องการที่จะเข้าควบคุมเครือข่ายการค้าและการกระจายสินค้า (trading and distributing network) ในระยะยาวอีกด้วย ปัจจุบันนี้เองที่ทำให้การปกป้องตลาดกลายเป็นความจำเป็นเร่งด่วน และเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นความต้องการและความสามารถของรัฐบาลอาณานิคมในการควบคุมระบบการค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อปกป้องผลประโยชน์ทั้งของชุมชนการค้าตะวันตกและของผู้ผลิตสินค้าอุตสาหกรรมที่ประเทศเมืองแม่ ดังนั้น การมองย้อนกลับไปถึงเหตุการณ์ในช่วงต้นทศวรรษ ๑๙๓๐ จึงทำให้เกิดคำถามว่า ณ จุดหนึ่งในประวัติศาสตร์ ‘การค้าเสรี’ ก่อให้เกิดการแข่งขันกันอย่างหักเหลี่ยมกันหรือเป็นเพียงกลยุทธ์ของประเทศที่พัฒนาอุตสาหกรรมได้ก่อนใช้ในการควบคุมตลาดของประเทศที่มีศักยภาพน้อยกว่าในการแข่งขันด้านการผลิตและการค้า

บรรณานุกรม

- Allen, G.C. and Donnithorne, A. G. **Western Enterprise in Indonesia and Malaya : A study in economic development.** London : Allen & Unwin. 1957.
- Beale, L.A. **A Review of the Trade of British Malaya in 1928.** Great Britain : Department of Overseas Trade. 1929.
- Bluett, H.A. **Economic Conditions in the Netherlands East Indies.** Great Britain : Department of Overseas Trade. 1933.
- Boomgaard, P. and Brown, I. **Weathering the Storm. The Economies of Southeast Asia in the 1930s Depression.** Singapore : Institute of Southeast Asian Studies. 2000.
- Boulsters, R. **Economic Conditions in British Malaya 1931.** Great Britain : Department of Overseas Trade. 1931.
- Brown, I. **Economic Change in Southeast Asia c. 1830–1980.** London : Oxford University Press. 1997.
- Chiang Hai Ding. “Sino–British Mercantile Relations in Singapore’s Entrepot Trade, 1870–1915”, in Chen, J. **Studies in Social history of China and Southeast Asia.** Kuala Lumpur : Oxford University Press. 1970.
- Chiang, Hai Ding. **A History of Straits Settlements Foreign Trade, 1870–1915.** Singapore : National Museum. 1978.
- Dick, H.W. “Japan’s Economic Expansion in the Netherlands Indies between the First and Second World Wars”. **Journal of Southeast Asian Studies.** 20, 2 (1989) : 244–272.
- Drabble, J.H. and Drake, P.J. “The British Agency Houses in Malaysia : Survival in a Changing World”, **Journal of Southeast Asian Studies.** 12, 2, (1981) : 297–328.
- Fowler, J.A. **Netherlands East Indies and British Malaya : a Commercial and Industrial Handbook.** Washington : Bureau of Foreign and Domestic

- Commerce at Government Printing Office. 1933.
- Furnivall, J.S. **Netherlands India : A Study of Plural Economy**. Cambridge : Cambridge University Press. 1944.
- Mill, L.A. **British Rule in Eastern Asia**. Oxford : Oxford University Press. 1942.
- Miller, J.I. **Report on the Working and Effects of Quotas on Cotton and Artificial Silk Goods in Malaya during the Period 7th May to 31 Dec 1934**. Singapore : Government Press. 1935.
- Report of the Commission appointed by the Excellency the Governor of the Straits Settlements to Enquire into and Report on the Trade of the Colony, 1933–34**. 5 Volumes. Singapore : Government Press. 1934.
[การอ้างอิงในบทความนี้ใช้ตัวย่อว่า SSTC]
- Report of the Custom Duties Committee**, Singapore : Straits Settlements Legislative Council Paper No. 19. 1932.
- Ricklefs, M.C. **A History of Modern Indonesia since c. 1200**. London : Palgrave, 1981.
- Thompson, J. **The Straits of Malacca, Indochina, China, or Ten Years' Travels, Adventures and Residence Abroad**. New York : Houser brothers, 1875.
- Tregonning, K.G. **Home Port Singapore : A History of the Straits Steamship Company Ltd, 1890–1965**. Singapore : Oxford University Press. 1967.
- Van Neil, R., "The Effect of Export Cultivations in Nineteenth Century Java". **Modern Asian Studies**. 15, 1, (1981) : 25–58.
- Wong Lin Ken. "The Trade of Straits Settlements, 1827–69". **Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society**. 33, 4, (1960).
- Wong Lin Ken, "Singapore: its Growth as an Entrepot Port, 1819–1940". **Journal of Southeast Asian Studies**. 9,1, (1978) : 50–84.